

А. Ю. Морозов, д-р філос. наук, доц.
Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Киото, 19, м. Київ, 02156, Україна

МОРАЛЬНО-РЕЛІГІЙНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ДЖ. Р. ТОЛКІЄНА: КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ

У статті розглядаються головні моральні та релігійні теми романів Толкієна "Володар перстенів" та "Сільмариліон". Проаналізовано, що Толкієн дотримується християнської традиції, розділяючи погляди св. Августина на зло як нестачу добра. Проявляється антицинічне позиція Толкієна, де зло прирівнюється до "волі до влади", а добро асоціюється з чеснотами покорі і служіння. Показана авторська інтерпретація класичного сократівського запитання: чи будуть люди вести добродетельне життя, отримавши всемогутність, і чому моральне життя краще за аморальне. За Толкієном, моральні обов'язки людини тісно пов'язані з усвідомленням нею свободи і смертності, які розглядаються як дар, що уможливує вихід за межі абсурдності "дурної безкінечності" (Гегель) матеріального детермінованого існування. У свою чергу, поняття дару відсилає до метафізичної картини світу, де визнається божественне буття і його провиденційне втручання в хід земної історії. Одне з проявів божественного Провидіння – т. зв. "евкатастрофа" (Толкієн), дивовижне спасіння від трагедії, цілюща розрада, що повертає людині осмисленість і радість буття. Висловлюється думка про те, що спасіння можна тлумачити в романтичному ключі як точку перетину траєкторій мистецтва і природи, коли чарівна казка втілюється в життя, а життя починає будуватися за законами чарівної казки.

Ключові слова: чеснота, зло як відсутність добра, воля до влади, смерть як дар, провидіння, спасіння.

А. Ю. Морозов, д-р филос. наук, доц.
Киевский национальный торгово-экономический университет
ул. Киото, 19, г. Киев, 02156, Украина

МОРАЛЬНО-РЕЛИГИОЗНЫЕ МОТИВЫ В ТВОРЧЕСТВЕ ДЖ. Р. ТОЛКИЕНА: КУЛЬТУРНЫЙ КОНТЕКСТ

В статье рассматриваются главные моральные и религиозные темы романов Дж. Толкиена "Властелин колец" и "Сильмариллион". Проанализировано, что Толкиен следует христианской традиции, разделяя концепцию св. Августина о зле как недостатке добра. Проявляется антициническая позиция Толкиена, где зло приравнивается к "воле к власти", а добро ассоциируется с добродетелью смирения и служения. Показана авторская интерпретация классического сократовского вопрошания: будут ли люди вести добродетельную жизнь, получив всемогущество, и почему моральная жизнь предпочтительнее аморальной. Согласно Толкиену, моральные обязательства человека тесно связаны с осознанием им свободы и смертности, которые рассматриваются как дар, делающий возможным выход за пределы бессмысленной "дурной бесконечности" (Гегель) материального детерминированного существования. В свою очередь, понятие "дар" отсылает к метафизической картине мира, где признается божественное бытие и его провиденциальное вмешательство в течение земной истории. Одно из проявлений божественного Промысла – т. н. "евкатастрофа" (Толкиен), чудесное спасение от трагедии, исцеляющее утешение, возвращающее человеку осмысленность и радость бытия. Высказывается мнение о том, что спасение можно трактовать в романтическом ключе как точку совпадения траекторий искусства и природы, когда волшебная сказка воплощается в жизнь, а жизнь начинает строиться по законам волшебной сказки.

Ключевые слова: добродетель, зло как отсутствие добра, воля к власти, смерть как дар, провидение, спасение.

УДК 130.2 (=512.19)

В. Г. Нападиста, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
napadistaya@ukr.net

ІДЕЙНІ ЗАСАДИ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ КРИМСЬКИХ ТАТАР: КОНТЕКСТИ ФОРМУВАННЯ

У статті йдеться про актуальні для сьогодення ідейні засади культурної ідентичності кримських татар, досліджується історичний контекст їх ідейного формування та здійснюється порівняльний аналіз діяльності перших інституційних суб'єктів кримськотатарського національного руху – Національного руху кримських татар та Організації кримськотатарського національного руху; визначається їх роль у продукуванні, розширенні, поглибленні та практичному втіленні задекларованих ідейних засад у програмних документах названих організацій; розглядаються відмінності у стратегічних орієнтирах та тактичних кроках, які стали причиною різновекторної спрямованості інституційних суб'єктів у процесі культурної ідентифікації кримськотатарського народу, ідейним підґрунтям якої є національна державність, репатріація та національно-культурне відродження.

Ключові слова: кримські татари, культурна ідентичність, культурна ідентифікація, кримськотатарський національний рух, ідейні засади.

Постановка проблеми. Повернення кримських татар на історичну батьківщину порушило цілу низку різнопланових питань як перед українською спільнотою, насамперед її державними та представницькими органами центрального і місцевого рівнів так і перед самими репатріантами. Найгостріше проявлялися проблеми економічного забезпечення процесу репатріації, які стали серйозним випробовуванням для новонародженої держави, що залишилася наодинці з економічними проблемами, неспівмірними з її фінансовими потужностями. Спроби задіяти лише економічні інструменти для вирішення комплексу кримськотатарських питань неодмінно демонстрували потребу політико-правового забезпечення, яке також мало серйозні перешкоди для реального здійснення. Причиною тому були нестійкість нової політичної системи, мала ефективність впливу центральної влади на автономну політику регіональних владних структур Криму і,

найголовніше, – радянський ідейний бекграунд чиновників та народних обранців центрального та місцевого рівнів, який не дозволяв сприйняти репатріацію кримських татар, насамперед, як акт відновлення історичної справедливості щодо понівечених прав цілого народу. Проблеми економічного та політико-правового характеру, що випали на долю репатріантів, поглиблювалися пошуком ідейних союзників на переважно радянському (хоч і з новими акторами) політичному полі у боротьбі за відновлення своїх прав. Таким чином наявна низка питань вкорінювалася в ідейний контекст двох зацікавлених сторін. Проблеми, що призвели до окупації Криму та перебіг подій в умовах окупаційного періоду стали також яскравою ілюстрацією явної недооцінки значущості ідейного фактора у житті кримчан загалом та кримських татар зокрема. Це, у свою чергу, ще раз підтвердило, що історичний поступ народу/нації та продуктивність його/її життєвості

визначається не лише природними умовами, а й породженими/запозиченими/інтеріоризованими у суспільній свідомості та активованими у повсякденній практиці ідеями. Сукупність ідей, напрацьована в національно-культурному просторі певного народу, законсервована в історичній пам'яті як стратегічний ресурс (або "токсичний" ідейний продукт) чи актуалізована в реальній суспільно-політичній діяльності, визначає тактику його сьогодення та стратегічні орієнтири у майбутньому.

З огляду на вищезазначене, вважаємо доцільним розгляд домінуючих, актуальних для сьогодення, ідейних засад культурної ідентичності кримських татар, які впливають на визначення пріоритетів, стратегічних підходів та тактичних кроків інституційних суб'єктів, що беруть участь у процесі культурної ідентифікації кримськотатарського народу.

Аналіз досліджень і публікацій. Зацікавленість наукової спільноти незалежної України кримськотатарським питанням підтверджується численною бібліографією у різних сегментах наукового знання. Здійснено огляд історії кримських татар (Ю. І. Зінченко); досліджено особливості зародження та розвитку кримськотатарського національного руху (О. Г. Бажан, С. Н. Бекіров, Г. Т. Бекірова, Ю. З. Данилюк, С. А. Кокін, О. А. Лошицький); проаналізовано повернення, соціально-економічну та міжетнічну інтеграцію репатріантів в українське суспільство (О. Я. Калакура, В. О. Котигоренко, М. І. Панчук, О. О. Рафальський); розглянуто діяльність громадсько-політичних організацій кримських татар та їхню участь у політичному житті Автономної Республіки Крим (Н. А. Драпушко, Р. Халілов); реконструйовано релігійну та колективну ідентичності кримськотатарського народу (О. Є. Бойцова, М. І. Кирюшко, Б. П. Петруньок).

Варто зазначити, що дослідницька традиція кримськотатарського питання, що склалася за часів незалежності України, віддавала перевагу аналізу проблем економічного, міжетнічного характеру та їхнім похідним. Питання ідейних детермінант культурної ідентичності кримських татар тривалий час залишалося поза увагою дослідників.

Мета статті полягає у виокремленні домінуючих для сьогодення ідейних засад культурної ідентичності кримських татар та аналізі специфіки їх практичного втілення суб'єктами кримськотатарського національного руху. Виокремлення ідей, що живили/живлять процес культурної ідентифікації кримських татар; визначення динаміки ідейних пріоритетів його суб'єктів та особливостей їхнього практичного втілення; аналіз ідейних суперечностей/протистоянь між репрезентантами ідейних засад культурної ідентичності кримських татар, що обумовили розбіжність їхніх стратегічних орієнтирів і, відповідно, пошук та співпрацю з різними політичними партнерами як в межах України так і поза нею, сприятиме, на наш погляд, баченню/розумінню/побудові проектних моделей повернення та реінтеграції Криму, а також пошуку дієвих сил на окупованій території для відновлення територіальної цілісності нашої держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провідні ідеї, що живлять процес культурної ідентифікації певного народу, завжди вкорінені в його історичному минулому і значимо детермінуються ним у сьогоденні. Це вимагає бодай побіжного огляду генези актуальної ідейної матриці кримськотатарського народу, історії становлення її інституційних втілювачів та їхніх взаємозв'язків. Варто зазначити, що сучасний її образ має тривалу історичну тяглість. Стрижнева ідея культурної ідентичності кримських татар – відродження державності – має більш аніж столітню історію. Вона проголошувалася не лише в теоретичних напрацюваннях інтелектуалів

(І. Гаспринський) та агітаційних проектах національних політичних акторів ("Міллі Фірка"), а мала певний час і практичне втілення.

Активізація діяльності кримськотатарського національного руху розпочалася після Лютневої революції 1917 р. в Російській імперії. У березні 1917 р. було скликано Все-кримський Мусульманський з'їзд, на якому було обрано Тимчасовий кримсько-мусульманський виконавчий комітет (Мусвиконком, керувати ним доручили Н. Челебіджіхану). Мусульманський виконком зайнявся управлінням внутрішнього життя кримських татар, передусім у системі освіти, видавничій, військовій діяльності, налагоджував зв'язки з національними рухами інших народів Росії.

У вересні 1917 р. Мусвиконком провів з'їзд представників кримськотатарських організацій, на якому було прийнято рішення про скликання Курултаю, національного з'їзду (розпочав свою роботу 26 листопада 1917 р.), для визначення подальшої долі Криму за нових політичних обставин. Делегати І Курултаю проголосили створення Демократичної Кримської республіки, прийняли її Конституцію та державну символіку [1, с. 22]. Як зазначають сучасні дослідники, прийнята Конституція містила досить багато суперечностей, принциповою серед яких було фактичне "декретування" створення нової держави і, разом з тим, визнання того, що форма правління в Криму може бути визначена Кримськими установчими зборами [2, с. 51].

Проголошена Демократична Кримська республіка не була визнана більшовицьким урядом Росії, що призвело до її поразки у січні 1918 р.. Згодом постановою ВЦБК та РНК від 18 жовтня 1921 р. було декретовано утворення Автономної Кримської Соціалістичної Радянської Республіки у складі РСФРР. Конституції цієї республіки (1921, 1929, 1937 рр.) проголошували державними мовами російську та кримськотатарську [3, с. 185, 220; 4;]. Корінними народами у новоствореній автономній республіці визнавалися кримські татари та караїми [5, с. 1012]. Місця компактного проживання народів Криму отримали статус національних районів. На початку 1930-х рр. із двадцяти адміністративних районів Криму шість було визнано кримськотатарськими (Фоті-Сальський, Бахчисарайський, Балаклавський, Ялтинський, Алуштинський і Судакський) [6].

Національно-територіальній автономії кримськотатарського народу, формально проголошеній у конституційних актах радянських часів та частково підтримуваній у державній практиці радянської влади (політика "татаризації", офіційний статус кримськотатарської мови, визнання кримських татар одним із корінних народів), було завдано нищівного удару депортацією кримськотатарського населення у травні 1944 р.

Ідейне пробудження кримських татар на територіях спецпоселень, прискорене/активоване низкою державних документів 1954 – 1956 рр. стосовно депортованих народів, в яких кримськотатарська трагедія не знаходила бажаного політичного рішення на відміну від інших постраждалих народів [7], стало поштовхом для організації масштабного національного руху. Біля його витоків стояли представники колишньої "державної та культурної еліти кримськотатарського народу (партійні працівники, військові, письменники) [8]. Уже в одному із перших звернень до владно-партійних радянських інституцій, листі п'яти кримськотатарських комуністів, було окреслено основні ідеї кримськотатарського народу – повернення на батьківщину, відновлення Кримської автономії у складі УРСР, а також повернення чи компенсація майна, залишеного при виселенні [9, с. 287].

З другої половини 1950-х років на підприємствах, за місцем проживання масово створювалися "ініціативні групи" кримських татар (своєрідна форма самоорганізації народу), які початково займалися збором підписів під різноманітними зверненнями, а згодом стали "унікальною в радянських умовах формою соціальної мобілізації, що дозволила досягнути легалізації несанкціонованої громадської активності" [8], основною метою якої було здійснення "організованого повернення та компактного розселення народу на історичній батьківщині, відновлення автономії, національних шкіл, створення умов збереження кримськотатарської мови та культури" [8].

Накопичення організаційного та політичного досвіду "ініціативними групами" кримськотатарського народу в боротьбі за відновлення історичної справедливості та створення умов для реалізації права на національне самовизначення, а також зміна політичного клімату в колишньому СРСР стали поштовхом для активізації кримськотатарського національного руху та надання йому більш досконалої структурної та організаційної впорядкованості.

У червні 1965 р. відбулася перша зустріч представників ініціативних груп з місць спецпоселень, результатом якої стало організаційне утворення – Національний рух кримських татар (НРКТ), згодом очолений Ю. Османовим. У прийнятому на зустрічі документі, "Наказі народу", визначалися головні завдання та принципи діяльності НРКТ, а саме: повернення народу на історичну батьківщину, "відновлення декрету революції – Декрету Леніна від 18 жовтня 1921 року про Кримську АСРР – національної соціалістичної державності..." [10]. Варто звернути увагу на категоричність формулювання у цьому документі щодо суб'єкта-представника інтересів народу: "Будь-який представник, що висловить свою незгоду з викладеним у цих пунктах, у якій би формі, місці та причині це не відбулося, автоматично перестає бути представником народу та втрачає його довіру" [10]., що давало підстави для забезпечення монополії у представництві знічених прав кримських татар виключно НРКТ.

На протидію настроям співпраці та реалізації національно-реабілітаційних дій у межах, визначених комуністичним керівництвом колишнього СРСР (як зазначалося в преамбулі "Наказу народу", він був схвалений керівництвом країни при тому, що його підписали 65 тис. кримських татар) з'явилися носії іншої, більш радикальної парадигми боротьби за відновлення прав кримськотатарського народу, об'єднанні в Центральну ініціативну групу (ЦІГ) під керівництвом М. Джемілева. Завдяки її організаційним зусиллям у квітні 1987 р. у Ташкенті відбулася Перша Всесоюзна нарада представників ініціативних груп, яка оприлюднила Звернення кримськотатарського народу до Генерального секретаря ЦК КПРС М. Горбачова з лейтмотивом репатріації та відновлення державності [9, с. 215-216]. У травні 1989 р. на V Всесоюзній нараді представників ініціативних груп у м. Янгіюль (Ташкентська область Узбецької РСР) було прийнято рішення про створення ще одного, окрім НРКТ, центру для відстоювання прав депортованого народу – Організації кримськотатарського національного руху (ОКНР) зі своєю структурою (її керівний орган, Центральну раду, очолив М. Джемілев) та Статутом, в якому чітко окреслювалася мета національного руху та основні методи боротьби за їхнє досягнення [7]. Найперше – це повернення та облаштування кримських татар на своїй історичній батьків-

щині, наступне – відновлення державності та відродження національної культури, яка "зазнавала тотально-го знищення протягом багатьох десятиліть" [11].

НРКТ та ОКНР на кінець 1990-х років були єдиними інституційними очільниками кримськотатарського національного руху на території СРСР, хоч, на думку М. Джемілева, повне представництво кримськотатарського народу перейшло до ОКНР з моменту її створення [12]. Та варто зауважити, що лідери НРКТ, зокрема Ю. Османов, мали статус уповноважених на той час представників кримськотатарського народу як у процесі підготовки постанови Президії ВР СРСР від 28 листопада 1989 р., яка визнала законним право кримськотатарського народу повернутися на історичну батьківщину (чим відкрила політичну можливість масової репатріації кримських татар), так і на початкових етапах її реалізації (Ю. Османов очолював, як тимчасово виконувач обов'язків, Комітет у справах депортованих народів, що займався організацією процесу повернення кримськотатарського народу на історичну батьківщину).

Спочатку латентний конфлікт між НРКТ та ОКНР, зумовлений множинними чинниками (які наврайд чи можна достеменно визначити зовнішньому спостерігачеві), що переважно проявлявся у різній тактиці дій стосовно організаційних моментів процесу репатріації кримських татар, згодом вийшов у широкий публічний простір через відмову НРКТ брати участь у підготовці та проведенні Курултаю, ініційованого ОКНР. На 50-й Всесоюзній зустрічі представників НРКТ (30.04. – 01.05 1991 р.), "незважаючи на спроби окремих представників та посланців ОКНР схилити учасників форуму на користь участі НРКТ в Курултаї" було прийнято "рішення не брати участь в Курултаї" [13]. Така позиція обґрунтовувалася тим, що, на переконання Ю. Османова, ОКНР була створена "саме для того, щоб зірвати цей курс (Державну програму переселення кримськотатарського народу – В.Н.), перехопити ініціативу та закріпити розчленування народу", а Меджліс, з його погляду, – це штучно сформований орган "туземної адміністрації" [14, с. 13]. Більше того, існувала думка, що "ідея скликання курултаю була задумана в надрах партійно-бюрократичного апарату і вела до дезорієнтації кримських татар" [15]. Заради справедливості зазначимо, що послідовники ОКНР також не відзначали особливою прихильністю та толерантністю у висловах щодо НРКТ [16].

Як бачимо, національний рух кримських татар не був (і не є) монолітним явищем. Дві головні його ідейно-опозиційні гілки, початково представлені Національним рухом кримських татар та Організацією кримськотатарського національного руху, хоч стратегічно організовували свою діяльність, керуючись ідейною тріадою, що визначала основні параметри процесу культурної ідентифікації кримських татар – *репатріація, національна державність, національно-культурне відродження*, – але в тактичних питаннях, зокрема у виборі форм та методів боротьби, ідеологічних союзників, мали суттєві розходження. Якщо НРКТ прагнув відновлення державності згідно з Ленінським декретом 1921 р., тобто в межах РРФСР, і розраховував на "розумні та сприятливі для кримських татар рішення радянської влади та Комуністичної партії", то ОКНР була орієнтована на ліквідацію всього тоталітарного режиму разом із радянською владою та диктатурою Комуністичної партії [17].

Це принципове тактичне розходження перших організацій зумовило їхню подальшу історичну долю та інших, згодом інституціалізованих суб'єктів кримськотатарського національного руху, а також і особли-

вості процесу та форми суспільно-політичної участі задля реалізації ідейних засад культурної ідентичності кримських татар у соціально-політичному просторі незалежної України.

Висновок. Культурна ідентичність кримських татар сьогодення детермінована ідейною тріадою – *національна державність, репатріація, національно-культурне відродження*. Первинне і домінантне місце у цій сукупності ідейних засад посідала і продовжує займати ідея національної державності, активно втілювана очільниками національно-визвольного руху кримських татар у реалії політичного процесу в Російській імперії після Лютневої революції 1917 р., та наполегливо проголошувана усіма суб'єктами кримськотатарського національного руху (співмірно з масштабами своїх політичних та організаційних можливостей) на різних політичних рівнях упродовж другої половини ХХ століття і до теперішнього часу. Активізація процесу культурної ідентифікації кримських татар, розширення/поглиблення його ідейного підґрунтя здійснювалися завдяки організаційно-політичним зусиллям Національного руху кримських татар (НРКТ) та Організації кримськотатарського національного руху (ОКНР) – перших інституційних представників кримських татар у боротьбі за відновлення політичних прав народу у період після депортації. Посилена артикуляція ідеї репатріації чи національно-культурного відродження відбувалася залежно від особливостей суспільно-політичних та економічних реалій історичного контексту, що обумовлювали ефективність практичного втілення заявлених ідейних засад. Зменшення інтенсивності актуалізації ідеї репатріації на даний момент зумовлене як певною мірою її практичного втілення, так і сучасними політичними реаліями – окупацією Автономної Республіки Крим. Натомість посилюється надважливість ідеї національно-культурного відродження, яка за наявних політико-правових та економічних обставин стає головною умовою реалізації національної державності – стрижневою ідеєю культурної ідентичності кримськотатарського народу.

Необхідність дослідження ідейних засад культурної ідентичності кримських татар, відмінностей у стратегічних цінностях та тактичних кроках різноманітних суб'єктів кримськотатарського національного руху зумовлена пошуком моделей дієвих проєктів з повернення та реінтеграції окупованих територій України, які включали б і гуманітарну складову, ґрунтовану на певних ідейних та ціннісних засадах, а не обмежувалися б лише економічними та політичними заходами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Национальная Конституция (Основной закон) крымскотатарского народа, принятая на (2) общекрымском Курултае (съезде) 13 (26) декабря 1917 г. // Крымскотатарское национальное движение. В 2-х т. – М., 1992. – Т. II. – С. 22–25.
2. Зарубин А. Г. Без победителей. История гражданской войны в Крыму / А. Г. Зарубин, В. Г. Зарубин. – Симферополь, 1997. – 350 с.
3. Копиленко О. Л. Конституція Автономної Республіки Крим: проблеми прийняття, затвердження, реалізації / О. Л. Копиленко. – Київ: Таксон, 2001. – 362 с.
4. Конституция Крымской Автономной Социалистической Советской Республики, принятая VI Всекрымским Съездом Советов. Раздел I. Общие положения. Гл. 1. ст. 6. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sevkrimrus.narod.ru/ZAKON/1929.htm>
5. Крымская АССР // Малая советская энциклопедия [гл. ред. С. Б. Ингулов, Н. Л. Мещеряков]. Второе издание. – Т. 5. – М.: ОГИЗ РСФСР, 1937. – С. 1012.
6. Хаяли Р. И. Численный состав крымскотатарского народа в структуре населения // Хаяли Р. И. Очерки истории общественно-политической и культурной жизни крымских татар в XX веке / Р. И. Хаяли. – Симферополь: Издательство "Доля", 2008. – С. 126 – 144.

7. Бажан О. Г. Крымскотатарський національний рух (друга половина 40-х – початок 90-х років) [Електронний ресурс] / О. Г. Бажан. – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/5-7702-0774-4/3.pdf>
8. Бекирова Г. "Признать нецелесообразным предоставление национальной автономии татарам..." [Електронний ресурс] / Г. Бекирова. – Режим доступу: <http://ru.krymr.com/a/27217094.html>
9. Крымскотатарское национальное движение: В 2-х т. – М., 1992. – Т. II. – 340 с.
10. Наказ народа. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ndkt.org/nakaz-naroda1965-god.html>.
11. Коротко о крымскотатарском вопросе [Електронний ресурс] // Авдет. – 1990. – № 2. – Режим доступу: <http://cidct.org.ua/avdet/avdet-2-1-serpnya/>
12. Кара-Мурза В. Кримські татари: трагедія нації [Електронний ресурс] / В. Кара-Мурза. – Режим доступу: <http://ua.krymr.com/a/27705707.html>
13. Абдураимов В. Когда нас начали побеждать [Електронний ресурс] / В. Абдураимов. – Режим доступу: <http://www.milli-firka.org/c/DBAGFHHC>
14. Османов Ю. Б. Белая книга национального движения крымских татар / Ю. Б. Османов. – Симферополь: Бизнес-Информ, 2011. – 512 с.
15. Бекиров С. Н. Дифференциация национального руху крымских татар (конец XX – начало XXI ст.) [Електронний ресурс] / С. Н. Бекиров. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/Grani/2010_1/P-5.pdf
16. "Системная статья" от И. Умерова: О единстве в национальном движении. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://maidan.org.ua/arch/oldkrym/1042858762.html>
17. Червонная С. М. Крымскотатарское национальное движение (1994-1996) [Електронний ресурс] / С. М. Червонная. – Режим доступу: <http://tatar-history.narod.ru/krim-tatar.htm>

REFERENCES

1. Nacional'naja Konstitucija (Osnovnoj zakon) krymskotatars'kogo naroda, prinijataja na (2) obshhekrjmskom Kurultae (s#ezde) 13 (26) dekabrja 1917 g. (1992) [National Consitution – Main law of the Crimean Tatar people, adopted at the (2) all-Crimean onvention on 13 (26) December 1917]. Krymskotatarskoe nacional'noe dvizhenie. Vol. 2, 22–25.
2. Zarubin, A. G., Zarubin, V. G. (1997). *Bez pobeditelej. Istoriya grazhdanskoj vojny v Krymu* [Without winners. History of the civil war in the Crimea]. Simferopol'.
3. Kopilenko, O. L. (2001). *Konstitucija Avtonomnoj Respubliki Krim: problemi prinijattja, zatverdzhennja, realizacii* [Constitution of the Autonomous Republic of Crimea: adoption, approval and implementation problems]. Kiiv, Takson.
4. *Konstitucija Krymskoj Avtonomnoj Socialisticheskaj Sovetskaj respubliki prinijataja VI Vsekrjmskim S#ezdom Sovetov. Razdel I. Obshhie polozenija. Gl. 1. st. 6.* [Constitution of the Autonomous Socialistic Soviet Republic of Crimea, adopted by the VI All-Crimean Congress of Soviets. Section I. General Provisions]. Retrieved from <http://sevkrimrus.narod.ru/ZAKON/1929.htm>
5. Krymskaja ASSR (1937). In *Malaja sovetskaja jenciklopedija*. gl. red. S. B. Ingulov, N. L. Meshherjakov. Vtoroe izdanie [Crimean ASSR. In *Small Soviet Encyclopedia*, Vol. 5, p. 1012]. Moscow, OGIZ RSFSR.
6. Hajali, R. I. (2008). Chislennyj sostav krymskotatarskogo naroda v strukture naselenija [Number of the Crimean Tatar people in the structure of the population]. *Očerki istorii obshhestvenno-politicheskaj i kul'turnoj zhizni krymskih tatar v XX veke*. Simferopol', Izdatel'stvo "Dolja", 126 – 144.
7. Bazhan, O. G. Kryms'kotatars'kij nacional'nij ruh (druga polovina 40-h – pochatok 90-h rokov) [Crimean Tatar national movement]. Retrieved from <http://history.org.ua/LiberUA/5-7702-0774-4/3.pdf>
8. Bekirova, G. "Priznat' necelesoobraznym predostavlenie nacional'noj avtonomii tataram..." ["Recognize the national autonomy to the Crimean Tatars as unpractical..."]. Retrieved from <http://ru.krymr.com/a/27217094.html>
9. *Krymskotatarskoe nacional'noe dvizhenie*, T. 2 (1992). [Crimean Tatar national movement, Vol. 2]. Moscow.
10. Nakaz naroda [Peoples order]. Retrieved from <http://www.ndkt.org/nakaz-naroda1965-god.html>
11. Kоротко о крымскотатарском вопросе (1990). [Briefly about the Crimean Tatar issue]. Avdet, 2. Retrieved from <http://cidct.org.ua/avdet/avdet-2-1-serpnya/>
12. Kara-Murza, V. Kryms'ki tatari: tragedija nacii [Crimean Tatars: the tragedy of the nation]. Retrieved from <http://ua.krymr.com/a/27705707.html>
13. Abduraimov, V. Kogda nas nachali pobezhdat [When we began losing]. Retrieved from <http://www.milli-firka.org/c/DBAGFHHC>
14. Osmanov, Ju. B. (2011). *Belaja kniga nacional'nogo dvizhenija krymskih tatar* [The White Book of the national movement of the Crimean Tatars]. Simferopol', Biznes-Inform.
15. Bekirov, S. N. Diferenciacija nacional'nogo ruhu kryms'kih tatar (kinet' XX – pochatok XXI st.) [Differentiation of the national movement of the Crimean Tatars]. Retrieved from http://www.nbuv.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/Grani/2010_1/P-5.pdf
16. "Sistemnaja stat'ja" ot I. Umerova: O edinstve v nacional'nom dvizhenii ["System Article" by I. Umerov: On the unity in the national movement]. Retrieved from <http://maidan.org.ua/arch/oldkrym/1042858762.html>
17. Chervonnaja, S. M. Krymskotatarskoe nacional'noe dvizhenie (1994-1996) [The Crimean Tatar national movement (1994-1996)]. Retrieved from <http://tatar-history.narod.ru/krim-tatar.htm>

Надійшла до редколегії 18.06.17

В. Г. Нападистая, канд. филос. наук, доц.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01033, Украина

ИДЕЙНЫЕ ОСНОВЫ КУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ КРЫМСКИХ ТАТАР: КОНТЕКСТЫ ФОРМИРОВАНИЯ

В статье рассматриваются актуальные идейные основы культурной идентичности крымских татар; исследуется исторический и политический контексты их идейного формирования, а также осуществляется сравнительный анализ деятельности первых институциональных субъектов крымскотатарского национального движения – Национального движения крымских татар и Организации крымскотатарского национального движения – выразителей идейных стремлений своего народа; определяется их роль в выработке, расширенных, углублении содержания и практическом воплощении задекларированных идейных основ в программных документах указанных организаций; рассматриваются их различия в стратегических ценностных ориентирах и тактических шагах, которые стали причиной разновекторной направленности названных институциональных представителей крымскотатарского народа в процессе культурной идентификации, определяющей единством идейных основ – национальной государственностью, репатриацией и национально-культурным возрождением.

Ключевые слова: крымские татары, культурная идентичность, культурная идентификация, крымскотатарское национальное движение, идейные основы.

V. G. Napadysta, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

IDEOLOGICAL GROUNDS OF CULTURAL IDENTIFICATION OF THE CRIMEAN TATARS: FORMATION CONTEXTS

The article describes the current ideological grounds of the cultural identity of the Crimean Tatars; the historical and political contexts of their formation is studied, comparative analysis of the activity of the first institutional bodies of the Crimean Tatar national movement – National movement of the Crimean Tatars and Organization of the Crimean Tatar national movement – representations of the ideological longings of the nation, is performed; their role in the creation, expansion, extension of the meaning and practical implementation of the ideological grounds stated in program documents of the named organizations, are determined; it analyzes their differences in the strategic value landmarks and tactical steps, stipulated by them, which have become the reason of different vectors of the mentioned institutional representatives of the Crimean Tatar people in the process of cultural identification, based on unified ideological grounds – national identity, repatriation and national-cultural revival.

This study articulates the value of the ideological grounds of the cultural identification of the Crimean Tatars in solving a whole range of problems, caused by the return of the Crimean Tatars to their historical motherland. The traditional orientation of the power establishments of the independent Ukraine on the economic, inter-ethnic, religious segments of the integration process of the Crimean Tatars into the Ukrainian community, neutralized the role of their value orientations and ideological longings, which in its turn did not allow to see the Crimean Tatars as the most pro-Ukrainian power in the Autonomous Republic of Crimea.

The importance of the analysis of the ideological grounds of the cultural identity of the Crimean Tatars, differences in strategic values and tactical steps of the various establishments of the Crimean Tatar national movement, is stipulated by the search of models of efficient projects to return and re-integrate the occupied territory of Ukraine, which would include the humanitarian components, based on specific ideological and valuable grounds, but not limited to the economical and political measures.

Key words: the Crimean Tatars, cultural identity, cultural identification, the Crimean Tatar national movement, ideological grounds.

УДК 18:7.01

О. І. Оніщенко, д-р філос. наук, проф.
Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого
вул. Ярославів вал, 40, м. Київ, 01054, Україна
kafedra.eec.dep@gmail.com

ЕВРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДІАЛОГУ (НА МАТЕРІАЛІ КУЛЬТУРОТВОРЧОГО ПРОЕКТУ У. ЕКО І Ж.-К. КАР'ЄРА "НЕ СПОДІВАЙТЕСЬ ПОЗБАВИТИСЯ КНИГ!")

У статті здійснюється аналіз культуротворчого проекту Ж.-К. Кар'єра та У. Еко "Не сподівайтесь позбавитися книг!". Метою є дослідження евристичного потенціалу діалогу та розкриття на його основі специфіки творчого процесу. Методологія дослідження включає використання міждисциплінарного підходу, який би спирався на здобутки культурології, естетичної теорії, праці як вітчизняних, так і західних авторів. Наукова новизна полягає у розкритті специфіки книги як культуротворчого феномена, наголошенні на значному потенціалі діалогу для розуміння динаміки та специфіки творчого процесу, емоційного стану митця, стимулів його творчості, феномена фантатизму. Діалог "Не сподівайтесь позбавитися книг!", окрім власне культурної самоцінності, має потужне стимулююче начало, а його аналіз здатний активізувати теоретичні пошуки, розширюючи, а йноді – і оновлюючи, спектр сучасної української гуманістики.

Ключові слова: діалог, культуротворчість, У. Еко, Ж.-К. Кар'єр, книга.

Постановка проблеми. Активні пошуки, що відбуваються на гуманітарних теренах протягом останніх десятиліть, дозволяють доволі чітко визначити певні тенденції, що найбільш виразно характеризують їх специфіку. Серед них особливе місце посідає міждисциплінарний підхід, який вже настільки довів свою продуктивність, що фактично став невід'ємним чинником сучасних методологічних основ. Водночас можливості, які він містить, спричинили досить своєрідну, а подекуди – навіть парадоксальну ситуацію, коли його застосування при дослідженні певних проблем відкриває такі теоретичні перспективи, що врешті-решт робить їх предметом самостійного аналізу тієї чи іншої гуманітарної дисципліни. До них, вочевидь, варто віднести феномен діалогу, вивчення якого є безперервним у просторі і часі гуманітарного руху.

Аналіз досліджень і публікацій. Станом на сьогодні явище діалогу перебуває у полі підвищеної уваги різних галузей гуманістики: психології, мистецтвознав-

ства, педагогіки, але передусім – філософського знання, зокрема – етики, естетики, соціальної філософії, культурології, що сприяє накресленню нових орієнтирів у дослідженні діалогізму, діалогічного мислення, а отже – у галузі діалогіки – сучасній теорії діалогу. Культурологічні аспекти дослідження діалогу представлені в роботах вітчизняного автора – Є. Більченко. Чималі перспективи розкриття евристичного потенціалу діалогу містяться у працях У. Еко і Ж.-К. Кар'єра.

Метою статті є аналіз евристичного потенціалу діалогу (на матеріалі культуротворчого проекту У. Еко і Ж.-К. Кар'єра "Не сподівайтесь позбавитися книг!").

Виклад основного матеріалу дослідження. В останні роки можна спостерігати значний інтерес до феномена діалогу, проте ця тенденція містить, на нашу думку, і певну загрозу, оскільки "авторитетність" джерельної бази та бібліографії аналізу діалогу значною мірою гальмує авторські розвідки, поступово перетворюючи їх на відверте реферування та компіля-